

DOI: 10.33766/2524-0323.95.27-38

УДК 340.1

Магновський І. Й., доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри теорії та філософії права Одеського державного університету внутрішніх справ (м. Одеса, Україна)

e-mail: magn.igor@ukr.net

ORCID iD: <http://orcid.org/0000-0001-7336-6212>

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ СУЧАСНОГО РОЗУМІННЯ КАТЕГОРІЇ «ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ»

У статті висвітлено в теоретико-правовому аспекті сучасне розуміння категорії «децентралізація». Охарактеризовано новітні підходи дослідників щодо тлумачення дефініції «децентралізація». Зауважено на відсутності серед науковців єдиної позиції щодо розуміння децентралізації. Указано на складність та комплексність поняття «децентралізація», яке розкривається через його вплив на адміністративно-територіальний устрій держави, систему органів публічної адміністрації, розподіл між ними функцій, повноважень та фінансових ресурсів. Означено мету децентралізації, котра полягає у відтворенні ефективної системи публічного управління державного, регіонального та місцевого рівнів, здатної своєчасно реагувати на потреби та проблеми сучасного суспільства. Наголошено на децентралізації як одній із форм розвитку демократії, що надає змогу (за збереження єдності держави та її інститутів) розширити місцеве самоврядування, активізувати населення для забезпечення власних потреб та інтересів, обмежити сферу впливу держави на суспільство. Децентралізація розглядається як принцип публічного управління і як спосіб організації державної влади.

Ключові слова: децентралізація, владні повноваження, місцеве самоврядування, публічна влада, державна влада.

Постановка проблеми. Останні декілька десятиліть поняття децентралізації є основним у Європі. Воно стало об'єднувальним гаслом щодо економічного розвитку регіонів [1, с. 404]. Не стала винятком в останні роки ХХІ століття й Україна, оскільки на шляху до європейської спільноти децентралізація публічної влади в Україні є одним із головних напрямів модернізації її суспільного ладу на благо демократичного, правового розвитку. Посилення реальних можливостей територіальних громад та сформованих ними органів місцевого самоврядування сприятиме наданню регіональному та муніципальному рівням публічного управління максимального обсягу повноважень та реальних можливостей їх реалізації для ефективного вирішення суспільно важливих завдань на місцях.

Ураховуючи вказане вище, дослідження з новітніх позицій поняття і сутності розуміння категорії «децентралізація» та її особливостей сприятиме запровадженню подальших тенденцій реформи у сфері децентралізації державної влади задля створення ефективної моделі публічного управління в Україні.

Як бачимо, необхідність та значимість указаного дослідження викликана сьогоденням та актуалізує дану тематику й потребує відповідних напрацювань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Певною мірою означеній проблемі присвятили свої роботи такі науковці: М. О. Баймуратов, Ю. Г. Барабаш, О. В. Батанов, І. М. Жаровська, О. А. Зарічний, М. С. Кельман, С. В. Ковальчук, М. І. Козюбра, В. О. Корнієнко, В. М. Кравчук, Н. М. Оніщенко, П. М. Рабінович, О. В. Ремєняк, А. О. Селіванов, О. В. Скрипнюк, Ю. М. Тодика, Ю. О. Фрицький, В. М. Шаповал, Ю. С. Шемшученко та ряд інших, творчі доробки котрих містять корисний за обсягом фактичний матеріал та спонукають до подальших правових досліджень практики національного державотворення.

Формулювання цілей. Метою статті є висвітлення в теоретико-правовому аспекті сучасного розуміння такої категорії як «децентралізація», що спрямована на передачу владних повноважень із центру на місцевий рівень управління задля забезпечення збалансованого розвитку держави.

Виклад основного матеріалу. Децентралізація, наголошує М. М. Баймуратов, є складним поняттям, яке можна розкривати через його вплив на адміністративно-територіальний устрій держави, систему органів публічної адміністрації, розподіл між ними функцій, повноважень та фінансових ресурсів. Конституційне закріплення децентралізації задекларовано в статті 132 Конституції України як одну із засад, на яких ґрунтується територіальний устрій держави [2]. Проте, на відміну від конституцій багатьох зарубіжних держав, засадою є не сама децентралізація, констатує вчений, а поєднання централізації та децентралізації у здійсненні державної влади. Тому, по-перше, децентралізація не є винятковим принципом за указаною конституційною нормою; по-друге, згадане поєднання відображає відповідну неконструктивну дихотомію в побудові як адміністративно-територіального устрою, так й системи її публічної влади; по-третє, це наглядно демонструє постійні та болочі коливання українського суспільства та його політику між Сходом і Заходом [3, с. 142].

Аналіз наукової літератури засвідчив існування різних підходів до визначення поняття «децентралізація»: енциклопедичний словник визначає це поняття як передачу функцій управління від центральних органів влади місцевим органам, розширення кола повноважень органів нижчого підпорядкування управління за рахунок вищих; юридична енциклопедія – як процес розширення і зміцнення прав та повноважень адміністративно-територіальних одиниць або нижчих органів та організацій за одночасного звуження прав і повноважень відповідного центру [4, с. 168]; енциклопедія державного управління – як спосіб територіальної організації влади, за якого держава передає право на прийняття рішень із визначених питань або у визначеній сфері структурам локального або регіонального рівня, що не належать до системи виконавчої влади і є відносно незалежними від неї [5, с. 167]; а Великий тлумачний словник сучасної української мови – як систему управління, за якої частина функцій центральної влади переходить до місцевих органів самоуправління; скасування або послаблення централізації [6, с. 218].

Відтак, за слухним визначенням М. О. Баймуратова, децентралізація у рамках публічної влади – це спосіб переміщення влади, повноважень із центру керо-

ваної системи на її периферію і зміцнення політико-правової самостійності периферійних підсистем – у випадку унітарної України – місцевих органів виконавчої влади чи органів місцевого самоврядування (муніципальних утворень) [7, с. 272].

Дослідниця Т. І. Гладка визначає децентралізацію як процес передачі повноважень та бюджетів на їх здійснення від державних органів влади органам місцевого самоврядування, щоб забезпечити ефективність функціонування всіх владних структур, підвищення якості надання суспільних послуг та активізації розвитку регіонів [8, с. 16].

Підкреслюючи роль та значення децентралізації як чинника забезпечення конституційної стабільності в Україні, колектив науковців на чолі з Р. Площем зазначає, що децентралізація – це запорука ефективного територіального розвитку, шлях до демократизації, справжнього народовладдя [9, с. 227].

На думку А. Умланд, саме децентралізацію слід розглядати як процес, що зміцнює країну, протидіє федералізації та сепаратистським тенденціям. Як показав світовий досвід, значний ефект для розвитку економіки регіону та згуртованості країни в цілому має успішна реалізація проектів територіального розвитку, які здійснюються та втілюються територіальними громадами. Посилення спроможності громади дієвим чином впливати на суттєві характеристики якості свого життя – основа сталого розвитку громади на засадах інклюзивності [10].

Мега децентралізації, констатують Н. В. Агафонова, Ю. В. Данилюк та Х. В. Приходько, полягає в оптимізації територіальної та організаційно-правової основ функціонування держави – відтворення ефективної системи публічного управління державного, регіонального та місцевого рівнів, здатної швидко реагувати на мінливі умови життя, потреби та проблеми сучасного суспільства [11, с. 145].

На переконання А. Єрмоласва та інших, метою децентралізації є відхід від централізованої моделі управління в державі, забезпечення спроможності місцевого самоврядування та побудова ефективної системи територіальної організації влади в Україні, реалізація повною мірою положень Європейської хартії місцевого самоврядування, принципів субсидіарності, повсюдності й фінансової самодостатності місцевого самоврядування [12, с. 44].

Як бачимо, децентралізація є складним комплексним процесом, котрий має на меті, зазначає А. В. Коваленко, формування нової якості державної влади, створення нових інститутів влади, повніше залучення громадян до управління територіями свого проживання, розвиток приватної ініціативи та, як наслідок, удосконалення життєвого простору громадян. Це своєрідна розбудова громадянського суспільства (створення політичної, фінансової, адміністративної інфраструктури) самою державою шляхом передачі платникам податків права розпоряджатися сплаченими коштами на власний розсуд і під власну відповідальність [13, с. 4–5].

Децентралізація, зауважує О. В. Скрипнюк, є однією із форм розвитку демократії, що дає змогу за збереження єдності держави та її інститутів розширити місцеве самоврядування, активізувати населення для забезпечення власних потреб та інтересів, звузити сферу впливу держави на суспільство, замінюючи цей вплив механізмами саморегуляції, виробленими самим суспільством, зменшити витрати держави й платників податків на утримання держапарату [14, с. 23].

Як влучно зазначає П. Моргос, історія децентралізованої держави є історією суперечностей, пов'язаних із пошуком найкращої форми організації державної влади. І, як зауважувалося вище, останні десятиліття поняття «децентралізація» є основним у Європі й стало об'єднуючим стосовно економічного розвитку регіонів у цій частині світу. Децентралізація як концепція набуває багатьох форм, зважаючи на історію країн, рівні розвитку, культуру й підходи до державного управління [15, с. 40].

На думку А. В. Коваленко, сутність децентралізації зводиться до політико-правових елементів взаємовідносин громади і держави, що утворюють особливий правовий режим, і це надає місцевим органам самостійність й ієрархічну незалежність від органів і державного управління, і самоврядування [16, с. 374].

Серед науковців не існує єдиної позиції щодо розуміння децентралізації влади. Так А. Озмен дотримується позиції про те, що децентралізація є антонімом до централізації влади, завданням якої є концентрація влади в одному центрі. Відповідно, децентралізація влади, у сучасному розумінні, є передачею управлінських функцій щодо планування, прийняття рішень, фінансових ресурсів, від центрального уряду місцевим органам влади, а також функціонування професійних організацій та громадських організацій за межами публічного адміністрування [17, с. 417].

На переконання І. Грицяка, децентралізація є процесом розширення та зміцнення прав і повноважень адміністративно-територіальних одиниць або нижчих органів та організацій за одночасного звуження прав і повноважень відповідного центру [18, с. 66]. Даній позиції притримуються й інші сучасні науковці, зокрема Р. А. Покрова. Однак у своїх дослідженнях вчена значно розширила розуміння поняття децентралізації, доповнивши його таким змістом: децентралізація є процесом розширення і зміцнення прав та повноважень адміністративно-територіальних одиниць або органів нижчого рівня, водночас зі зменшенням компетенції відповідного центру з метою оптимізації та підвищення ефективності управління суспільно важливими питаннями, найповнішої реалізації регіональних та місцевих інтересів [19, с. 124].

О. М. Бабич розуміє поняття децентралізації як один із принципів реалізації державної влади, як діяльність незалежного місцевого самоврядування, унаслідок передачі (не шляхом делегування, а шляхом перетворення державних функцій у самоврядні) повноважень державою [20, с. 109].

Своєю чергою, С. М. Махіна під децентралізацією державної влади розуміє передачу певного обсягу владних повноважень компетентних суб'єктів управлінського впливу іншим структурним одиницям, наділеним необхідними правами, обов'язками та ресурсами. Причому, науковцем наголошується й на меті здійснення такої децентралізації, що полягає в перерозподілі управлінських функцій з метою прийняття різних оптимальних управлінських рішень на державному, регіональному та місцевому рівнях [21, с. 23].

У сучасній правовій теорії децентралізація розглядається не лише у вузькому розумінні як принцип публічного управління, а і як спосіб організації державної влади. Особливість такого підходу, стверджують дослідники, вбачається у само-

стійному вирішенні питань місцевого значення окремими адміністративно-територіальними одиницями, а не центральними органами державної влади. Власні завдання місцеві органи влади повинні реалізовувати в межах встановлених чинним законодавством повноважень. Доречними в цьому аспекті, будуть думки зарубіжних вчених щодо можливості втручання у діяльність уповноважених органів і посадових осіб лише з метою здійснення нагляду за законністю у передбачених законом випадках [22, с. 24].

Дещо інший підхід до розуміння поняття децентралізації має В. Ф. Роман, зазначаючи, що децентралізація є своєрідним вертикальним перерозподілом відповідальності між певними рівнями одного й того ж органу влади. Учений також зазначає й про певні демократичні переваги, оскільки децентралізація передбачає передачу управління максимальним числом справ у руки безпосередньо зацікавлених осіб або їхніх представників [23, с. 96].

Обґрунтоване визначення децентралізації, з позиції політико-правових засад децентралізації влади, сформоване А. С. Матвієнко та підтримане Т. О. Карабін: децентралізація є не одноразовою передачею владних повноважень від органів державної влади до органів місцевого самоврядування, а комплексним процесом, що включає такі елементи, як: питання спроможності органів державної влади передати, а органів місцевого самоврядування – отримати й ефективно розпорядитися владними повноваженнями; визначення обсягу повноважень; механізм взаємодії органів державної влади та органів місцевого самоврядування; питання адміністративно-територіальної реформи тощо [24, с. 3; 25, с. 440].

Вітчизняний дослідник, Р. А. Колишко під децентралізацією публічної влади розуміє процес перерозподілу владних повноважень та обсягів компетенції між центральними та місцевими рівнями децентралізації публічної влади зі зміщенням акценту виконання на місцях у частині здійснення заздалегідь окреслених і гарантованих державою функцій [26, с. 203].

Водночас І. Ф. Ляпін обґрунтував доцільність розуміння децентралізації влади у вузькому, широкому та традиційному значеннях. Під децентралізацією публічної влади у вузькому значенні, на думку вченого, слід розуміти спосіб перерозподілу влади в межах, обсягах та формах, визначених у встановленому порядку, – від центральних органів влади на нижні рівні влади. Децентралізація публічної влади в широкому значенні полягає в різних формах розподілу публічної влади. У традиційному значенні децентралізацію публічної влади слід розуміти як спосіб перерозподілу державної влади шляхом передачі повноважень органів центральної влади на виконавчі органи влади на місцях та здійснення контролю за їх діяльністю в межах наданих їм повноважень [27, с. 152].

Дослідження поняття децентралізації влади потребує виокремлення характерних ознак, що надасть підстави для розуміння сутності децентралізації в теорії держави і права. Так, зокрема, А. М. Онупрієнко виділяє такі основні риси децентралізаційної системи влади, як: міжрівнева розмежованість компетенції та фінансів, реальне функціонування самоврядування, різноманітні зв'язки по горизонталі та вертикалі, багатократний поділ влади [28, с. 225].

Своєю чергою, інші дослідники, такі як А. М. Подоляка та Ю. Л. Панейко, виділяють наступні загальні ознаки, притаманні децентралізації влади. По-перше, це визначений обсяг повноважень, що є предметом децентралізації. Причому, цей обсяг повноважень не може бути сталим, а повинен здійснюватися з урахуванням процесів публічного управління та розвитку потреб громадянського суспільства. По-друге, це механізм передачі повноважень від вищих органів влади до органів влади нижчого рівня, що забезпечить порядок й умови дієвої та успішної передачі цих прав і обов'язків. Механізм передачі повноважень повинен бути розроблений та затверджений у нормативно-правових приписах, може містити вказівки щодо строку виконання, виконавця, звітності тощо. По-третє, способи взаємозв'язків між суб'єктами децентралізації та іншими органами влади, громадськими організаціями, підприємствами, установами, організаціями. Взаємозв'язки вибудовуються шляхом взаємодії, узгодженості та координації дій. Так, під взаємодією необхідно розуміти співробітництво органів публічної влади, підприємств, установ, організацій, громадян та їх об'єднань з метою досягнення наперед визначеного результату. Реалізація поставленої мети є неможливою без спільних дій указаних органів [29, с. 23; 30, с. 24]. Координація, як тлумачить своєю чергою філософський словник (від лат. *coordinatio* – спільно з *ordinatio* – упорядкування), це узгодження, поєднання, приведення до ладу, відповідність дій [31, с. 247]. Тому, фактично, децентралізаційні процеси зводяться до налагодження діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування, що взаємодіють між собою. По-четверте, відповідальність уповноважених осіб або органів влади перед громадськістю за прийняття і виконання рішення. По-п'яте, прозорість та відкритість діяльності органів публічної влади. По-шосте, наявність державного контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування в порядку, визначеному законом. По-сьоме, відсутність суттєвого розриву між суб'єктами та об'єктами управління державою [29, с. 24; 30, с. 25].

Як зазначають О. М. Бориславська, І. Б. Заверуха та А. М. Школик, децентралізація означає такий спосіб визначення та розмежування завдань і функцій, за якого більшість із них передається із рівня центральних органів на рівень нижчий і стає власним завданням та повноваженням органів нижчого рівня [32, с. 158].

Найбільш широке трактування децентралізації серед зарубіжних науковців, указує В. І. Козак, можна знайти в американського дослідника А. Розенбаума, який наголошує на тому, що децентралізація – це зміщення владних одиниць, що не належать до центральної влади; організація процесу ефективного управління й органів місцевого самоврядування, і органів влади проміжного рівня; дієвий механізм стримувань і противаг у середині влади; інструмент заохочення до урядування громадян та громадських організацій; полігони для розвитку демократичних навичок і практики [33, с. 3–4].

Висновки. Отже, децентралізація, за своєю сутністю, полягає в передачі частини владних повноважень органам місцевого самоврядування, тобто тим, що обираються громадою на місцях. Саме від методів, способів передачі, обсягу повноважень, розподілу завдань і функцій залежить обрана модель децентралізації. Як показує практика, сталої моделі децентралізації не існує.

Таким чином, можемо констатувати, що децентралізація як протипага централізації являє відповідний спосіб, у процесі якого відбувається зміщення / перехід владних повноважень із центру до місцевих органів самоуправління, із правом прийняття рішень у межах своєї компетенції визначеного кола питань власного розвитку певної території, що є необхідною умовою динамічного розвитку суспільства та ефективного функціонування держави задля забезпечення балансу між загальнодержавними інтересами та життєвими потребами населення регіонів і їх територіальних громад.

Використані джерела:

1. Самоїленко Л. Я. Етапи реформи адміністративно-територіального устрою та місцевого самоврядування в Україні. *Науковий вісник Академії муніципального управління* / за заг. ред. В. К. Присяжнюка, В. Д. Бакуменка. Київ : Видавничо-поліграфічний центр Академії муніципального управління, 2009. С. 404–415.

2. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

3. Баймуратов М. М. Децентралізація повноважень публічної влади в Польщі як засіб формування компетенції місцевого самоврядування: досвід для України. *Вісник Маріупольського державного університету*. Серія : Право. 2014. Вип. 7. С. 138–147.

4. Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол. Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. Київ : Укр. енцикл., 1999. Т. 2 : Д – Й. С. 744.

5. Енциклопедія державного управління : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; наук.-ред. кол.: Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. Київ : НАДУ, 2011. Т. 8 : Публічне врядування / наук.-ред. кол. : В. С. Загорський (голова), С. О. Телешун (співголова) та ін. С. 712.

6. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2001. С. 1696.

7. Децентралізація в Україні: законодавчі новації та суспільні сподівання / передне слово Голови Верховної Ради України В. Б. Гройсмана. Київ : Інститут законодавства Верховної Ради України, 2015. 413 с.

8. Гладка Т. І. Децентралізація влади в Україні як засіб посилення демократії та підвищення її стабільності. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2015. № 12. URL : <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=937>.

9. Місцеве самоврядування в умовах децентралізації влади в Україні : колект. монографія / кол. авт. ; за заг. ред. Р. М. Плюща. Київ : Рідна мова, 2016. 744 с.

10. Умланд А. Чотири геополітичні виміри децентралізації України. *Дзеркало тижня*. 11.01.2019 URL : https://dt.ua/internal/chotiri-geopolitichni-vimiri-decentralizatsiyi-uk-rayini-299352_.html.

11. Агафонова Н., Данилюк Ю., Приходько Х. Актуальні проблеми децентралізації в Україні: від європейських стандартів до національного плану дій. *Децентралізація в Україні: законодавчі новації та суспільні сподівання* / перед. слово Голови Верхов. Ради України В. Б. Гройсмана. Київ: Ін-т законодавства Верхов. Ради України, 2015. С. 145–165.

12. Децентралізація влади та реформа місцевого самоврядування в Україні / А. Єрмолаєв, В. Лупацій, В. Потапенко та ін. *Нова Україна*. Київ : Інститут стратегічних досліджень, 2015. 44 с.

13. Коваленко А. В. Місцеве самоврядування: природа, ознаки, межі. *Право України*. 1997. № 2. С. 3–5.

14. Скрипнюк О. Децентралізація влади як чинник забезпечення стабільності конституційного ладу: теорія й практика. *Віче*. 2015. № 12. С. 22–24.
15. Моргос П. Процес децентралізації: деякі основні концепції розподілу повноважень між державним, регіональним та місцевим рівнями влади. *Економічний часопис – XXI*. 2006. № 5–6. С. 39–42.
16. Коваленко А. В. Органи місцевого самоврядування у системі державного контролю з питань захисту прав споживачів. *Теорія та практика державного управління*. 2012. Вип. 4. С. 374–379.
17. Alper Ozmen. Notes to the concept of decentralization. *European Scientific Journal*. April. 2014. Edition.vol.10. P. 415–424.
18. Грицяк І. Місьцеве самоврядування України в історії сучасності. *Вісник УАДУ*. 1996. № 1. С. 53–67.
19. Покрова Р. А. Децентралізація як основний інструмент реформування державного управління в країнах Центрально-Східної Європи (на прикладі Словачької Республіки та Республіки Польща). *Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології*: зб. наук. праць. 2011. № 2 (5). С. 123–130.
20. Babych, O. M. Relationship between of centralization and decentralization in public administration. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava*. 2011. № 12. P. 109–113.
21. Машина С. Н. Сущность и системне характеристики политико-правовой категории «децентрализация» в современном демократическом государстве. *Государство и право*. 2006. № 7. С. 27–30.
22. Jerzy Korczak, Piotr Lisowski, Adam Ostapski. *Ustoj samovradu terytorialnego : materialy dydaktyczne*. Wroclaw: Prawnicza i Ekonomiczna Biblioteka Cyfrowa. 2013. 440 s.
23. Роман В. Особливості децентралізації та деконцентрації влади: теоретичний аспект. *Ефективність державного управління* : зб. наук. праць. 2014. Вип. 38. С. 92–98.
24. Матвієнко А. С. Політико-правові засади децентралізації влади в контексті адміністративної реформи в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук: спец. 23.00.02 / Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Київ, 2010. 23 с.
25. Карабін Т. О. Проблеми децентралізації виконавчої влади в Україні та можливі напрями їх вирішення. *Форум права*. 2012. № 4. С. 439–444.
26. Колишко Р. А. Децентралізація публічної влади: історія та сучасні тенденції розвитку. *Вісник КНУ. Серія: міжнар. відносини*. 2003. Вип. 27. С. 198–204.
27. Ляпин И. Ф. Конституционные особенности децентрализации государственной власти в Российской Федерации. *Вестник Нижегородского университета им. Н. М. Лобачевского*. 2015. № 1. С. 152–154.
28. Онупрієнко А. М. Принципи централізації та децентралізації в територіальній організації влади. *Форум права*. 2014. № 4. С. 224–227.
29. Подоляка А. М. Взаємодія державних органів в охороні громадського порядку. *Форум права*. 2009. № 2. С. 338–344.
30. Панейко Ю. Л. Теоретичні основи самоврядування. Львів : Літопис, 2002. 196 с.
31. *Философский словарь* / под ред. Т.И. Фролова. Москва : Политгиздат, 1991. 560 с.
32. Децентралізація публічної влади: досвід європейських країн та перспективи України. Бориславська О. М., Заверуха І. Б., Школик А. М. та ін.; Центр політико-правових реформ. Київ : Москаленко О. М., 2012. 212 с.
33. Козак В. І. Аналіз наукового доробку у визначенні децентралізації як явища. *Державне будівництво*. 2017. № 1. С. 1–12.

References:

1. Samoilenko, L. Ya. (2009) Etapy reformy administratyvno-terytorialnoho ustroiu ta mistsevoho samovriaduvannia v Ukraini. *Naukovyi visnyk Akademii munitsypalnoho upravlinnia - Scientific Bulletin of the Academy of Municipal Administration* / V. K. Prysiashniuk, V. D. Baku menko (Eds.). Kyiv: Vydavnycho-polihrafichnyi tsestr Akademii munitsypalnoho upravlinnia, 404–415. [in Ukrainian].
2. Konstytutsiia Ukrainy : pryiniata na p'iatii sesii Verkhovnoi Rady Ukrainy 28 cherv. 1996 r. (1996) N. p. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Information of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 30, art. 141. [in Ukrainian].
3. Baimuratov, M. M. (2014) Detsentralizatsiia povnovazhen publichnoi vlady v Polshchi yak zacib fopmuvannia kompetentsii mictsevoho camovriaduvannia: docvid dlia Ukpaiyny. *Visnyk Mariupolskoho derzhavnoho universytetu. Serii: Pravo – Bulletin of Mariupol State University. Series: Right, issue 7*, 138–147. [in Ukrainian].
4. Vurydychna entsyklopediia (1999) (Vol. 1-6; Vol. 2: D-Y.) Yu. S. Shemshuchenko (Ed.) et al. Kyiv : Ukr. entsykl., 744. [in Ukrainian].
5. Entsyklopediia derzhavnoho upravlinnia (2011) (Vol. 1-8; Vol. 8) Nats. akad. derzh. upr. pry Prezydentovi Ukrainy ; Yu. V. Kovbasiuk (Ed.) et al.; Publichne vriaduvannia / V. S. Zahorskyi (Ed.), S. O. Teleshun (Eds.) et al., Kyiv : NADU, 712. [in Ukrainian].
6. Velykyi tlmachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy (2001) V. T. Busel. Kyiv ; Irpin : Perun, 1696. [in Ukrainian].
7. Detsentralizatsiia v Ukraini: zakonodavchi novatsii ta suspilni spodivannia (2015) / perednie slovo Holovy Verkhovnoi Rady Ukrainy V. B. Hroismana. Kyiv : Instytut zakonodavst va Verkhovnoi Rady Ukrainy. [in Ukrainian].
8. Hladka, T. I. (2015) Detsentralizatsiia vlady v Ukraini yak zasib posylennia demokracji ta pidvyshchennia yii stabilnosti. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvoiyok - Public administration: improvement and development*, 12. URL : <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=937>. [in Ukrainian].
9. Mistseve samovriaduvannia v umovakh detsentralizatsii vlady v Ukraini : kolekt. Monohrafiia (2016) / kol. avt. ; R. M. Pliushch (Ed.). Kyiv : Ridna mova. [in Ukrainian].
10. Umland, A. Chotyry heopolitychni vymiry detsentralizatsii Ukrainy. *Dzerkalo tyzhnia - Mirror of the week*, 11.01.2019. (2019) N. p. URL : [https:// dt.ua/internal/chotiri-geopolitichni-vimiri-decentralizaciyi-ukrayini-299352_html](https://dt.ua/internal/chotiri-geopolitichni-vimiri-decentralizaciyi-ukrayini-299352_html). [in Ukrainian].
11. Ahafonova, N., Danyliuk, Yu., Prykhodko, Kh. (2015) Aktualni problemy detsent ralizatsii v Ukraini: vid yevropeiskykh standartiv do natsionalnoho planu dii. *Detsentralizatsiia v Ukraini: zakonodavchi novatsii ta suspilni spodivannia* / pered. slovo Holovy Verkhov. Rady Ukrainy V. B. Hroismana. Kyiv : In-t zakonodavstva Verkhov. Rady Ukrainy, 145–165. [in Ukrainian].
12. Detsentralizatsiia vlady ta reforma mistsevoho samovriaduvannia v Ukraini (2015) / A. Yermolaiev, V. Lupatsii, V. Potapenko (Eds.) et al. Nova Ukraina. Kyiv : Instytut stratehichny kh doslidzhen. [in Ukrainian].
13. Kovalenko, A. V. (1997) Mistseve samovriaduvannia: pryroda, oznaky, mezhi. *Pravo Ukrainy – Law of Ukraine*, 2, 3–5. [in Ukrainian].
14. Skrypniuk, O. (2015) Detsentralizatsiia vlady yak chynnyk zabezpechennia stabilnosti konstytutsiinoho ladu: teoriia y praktyka. *Viche – Chamber*, 12, 22–24. [in Ukrainian].
15. Morhos, P. (2006) Protse detsentralizatsii: deiaki osnovni kontseptsii rozpodilu povnovazhen mizh derzhavnym, rehionalnym ta mistsevym rivniamy vlady. *Ekonomichnyi chasopys-XXI – Economic Journal-XXI*, 5–6, 39–42. [in Ukrainian].

16. Kovalenko, A. V. (2012) Orhany mistsevoho samovriaduvannya u systemi derzhavnoho kontroliu z pytan zakhystu prav spozhyvachiv. *Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia – Theory and practice of public administration, issue 4*, 374–379. [in Ukrainian].
17. Alper, Ozmen (2014) Notes to the concept of decentralization. *European Scientific Journal. April. 2014. Edition. Vol. 10. P. 415–424*. [in English].
18. Hrytsiak, I. (1996) Mistseve samovriaduvannya Ukrainy v istorii suchasnosti. *Visnyk UADU – UADU Bulletin, 1*, 53–67. [in Ukrainian].
19. Pokrova, R. A. (2011) Detsentralizatsiia yak osnovnyi instrument reformuvannya derzhavnoho upravlinnia v krainakh Tsentralno-Skhidnoi Yevropy (na prykladi Slovatskoi Respubliky ta Respubliky Polshcha. *Aktualni problemy derzhavnoho upravlinnia, pedahohiky ta psykholohii: Zb. nauk. prats. - Current issues of public administration, pedagogy and psychology: Collection of scientific works, 2 (5)*, 123–130. [in Ukrainian].
20. Babych, O. M. (2011) Relationship between of centralization and decentralization in public administration. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava. N 12. P. 109–113*. [in English].
21. Makhyna, S. N. (2006) Sushchnost y systemne kharakterystyky polytyko-pravovoi katehoryy «detsentralyzatsiia» v sovremennom demokratsycheskom hosudarstve. *Hosudarstvo y pravo – State and law, 7*, 27–30. [in Ukrainian].
22. Jerzy, Korczak, Piotr, Lisowski, Adam, Ostapski (2013) Ustoj samovradu terytorial nego : materialy dydaktyczne. Wroclaw: Prawnicza i Ekonomiczna Biblioteka Cyfrowa. [in Polish].
23. Roman, V. (2014) Osoblyvosti detsentralizatsii ta dekontsentratsii vlady: teoretychnyi aspekt. *Efektynist derzhavnoho upravlinnia : zb. nauk. prats.- Effectiveness of public administration: collection of scientific works, issue 38*, 92–98. [in Ukrainian].
24. Matvienko, A. S. (2010) Polityko-pravovi zasady detsentralizatsii vlady v konteksti administratyvnoi reformy v Ukraini. *Extended abstract of candidate`s thesis. / In-t derzhavy i prava im. V. M. Koreskoho NAN Ukrainy. Kyiv*. [in Ukrainian].
25. Karabin, T. O. (2012) Problemy detsentralizatsii vykonavchoi vlady v Ukraini ta mozhlyvi napriamy yikh vyrishennia. *Forum prava – Law Forum, 4*, 439–444. [in Ukrainian].
26. Kolyshko, R. A. (2003) Detsentralizatsiia publichnoi vlady: istoriia ta suchasni tendentsii rozvytku. *Visnyk KNU. Serii: mizhnar. vidnosyny – Bulletin of the KNU. Series: International. Relationship, s issue 27*, 198–204. [in Ukrainian].
27. Liapyn, Y. F. (2015) Konstytutsyonnye osobennosti detsentralyzatsii hosudar stvennoi vlady v Rossyiskoi Federatsii. *Vestnyk Nyzhehorodskoho unyversyteta im. N. M. Lobachevskoho - Bulletin of Nizhny Novgorod University. NM Lobachevsky, 1*, 152–154. [in Ukrainian].
28. Onupriienko, A. M. (2014) Pryntsypy tsentralizatsii ta detsentralizatsii v terytorialnii orhanizatsii vlady. *Forum prava – Law Forum, 4*, 224–227. [in Ukrainian].
29. Podoliaka, A. M. (2009) Vzaiemodiia derzhavnykh orhaniv v okhoroni hromadskoho poriadku. *Forum prava – Law Forum, 2*, 338–344. [in Ukrainian].
30. Paneiko, Yu. L. (2002) Teoretychni osnovy samovriaduvannya. Lviv : Litopys. [in Ukrainian].
31. Fylosofskiy slovar (1991) / T. Y. Frolov (Ed.). Moskva : Polytyzdat. [in Ukrainian].
32. Detsentralizatsiia publichnoi vlady: dosvid yevropeiskykh krain ta perspektyvy Ukrainy (2012) Boryslavska O. M., Zaverukha I. B., Shkolyk A. M. (Eds.) et al.; Tsentr polityko-pravovykh reform. Kyiv : Moskalenko O. M. [in Ukrainian].
33. Kozak, V. I. (2017) Analiz naukovoho dorobku u vyznachenni detsentralizatsii yak yavyscha. *Derzhavne budivnytstvo – State building, 1*, 1–12. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 09.09.2021

Магновский И. И., доктор юридических наук, доцент, профессор кафедры теории и философии права Одесского государственного университета внутренних дел (г. Одесса, Украина)

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ СОВРЕМЕННОГО ПОНИМАНИЯ КАТЕГОРИИ «ДЕЦЕНТРАЛИЗАЦИЯ»

В статье освещено в теоретико-правовом аспекте современное понимание категории «децентрализация». Охарактеризованы новые подходы исследователей относительно толкования дефиниции «децентрализация». Замечено отсутствие среди ученых единой позиции относительно понимания децентрализации. Указано на сложность и комплексность понятия «децентрализация», которая раскрывается через его влияние на административно-территориальное устройство государства, систему органов публичной администрации, распределение между ними функций, полномочий и финансовых ресурсов. Отмечено цель децентрализации, которая заключается в воспроизведении эффективной системы публичного управления федерального, регионального и местного уровней, способной своевременно реагировать на потребности и проблемы современного общества. Отмечено, что децентрализация, как одна из форм развития демократии, даёт возможность, при сохранении единства государства и его институтов, расширить местное самоуправление, активизировать население для обеспечения собственных потребностей и интересов, ограничить сферу влияния государства на общество. Децентрализация рассматривается как принцип публичного управления и как способ организации государственной власти.

Ключевые слова: децентрализация, властные полномочия, местное самоуправление, публичная власть, государственная власть.

Mahnovskiy I., Doctor of Law, Associate Professor, Professor of the Department of theory and philosophy of Law faculty of experts training for pre-trial investigation bodies Odessa State University of Internal Affairs (Odesa, Ukraine)

THEORETICAL AND LEGAL ASPECTS OF THE MODERN UNDERSTANDING OF THE CATEGORY «DECENTRALIZATION»

The article highlights the modern understanding of the category «decentralization» in the theoretical and legal aspect. The newest approaches of researchers referring to the interpretation of the definition «decentralization» are characterized. It is noted that there is no common position among scholars on the understanding of decentralization. The complexity of the concept «decentralization» is being revealed through its influence on the administrative-territorial structure of the state, system of public administration bodies, distribution of functions, powers and financial resources between them. The decentralization is aimed at creating an effective system of public administration at the state, regional and local levels which is able to respond to the needs and problems of modern society. Emphasis is placed on decentralization as one of the forms of democracy development which allows, while preserving the unity of the state and its institutions, to expand local self-government, activate the population to meet its own needs and interests, limit the sphere of state influence on society. Decentralization is seen as a principle of public administration and as a way of organizing state power. The characteristic features of decentralization are singled out: interlevel separation of competence and finances;

real functioning of self-government; various horizontal and vertical connections; multiple separation of powers; a certain amount of authority that is the subject of decentralization; the mechanism of transfer of powers from higher authorities to lower authorities; ways of interrelations between the subjects of decentralization and other authorities, public organizations, enterprises, institutions; the responsibility of authorized persons or authorities to the public for making and implementing decisions; transparency and openness of public authorities; the presence of state control over the activities of local governments in the way prescribed by law; the absence of a significant gaps between the subjects and objects of government. It is concluded that decentralization as a counterweight to centralization is an appropriate way in which there is a shift/transfer of power from the center to local governments with the right to make decisions, within its competence, as to a certain range of issues of their own development which is a necessary condition for dynamic and effective development for functioning of the state and ensurance of a balance between national interests and vital needs of the population of regions and their territorial communities.

Keywords: decentralization, powers, local self-government, public authorities, state authorities.

DOI: 10.33766/2524-0323.95.38-48

УДК 341:339.543(ЄС)(091)

Перепьолкін С. М., доктор юридичних наук, доцент, завідувач кафедри міжнародного права Навчально-наукового інституту права та міжнародно-правових відносин Університету митної справи та фінансів (м. Дніпро, Україна)

e-mail: psm-13@ukr.net

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-2914-5898>

МИТНЕ ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ

Стаття присвячена дослідженню історії становлення митного права Європейського Союзу, з'ясуванню його сучасного стану та визначенню перспектив подальшого розвитку. Історію становлення митного права Європейського Союзу запропоновано вивчати з дати набуття чинності Договору про заснування Європейського економічного співтовариства від 25 березня 1957 р. до сьогодні, розділивши на три етапи. Доведено, що митне право Європейського Союзу продовжує розвиватися й надалі. Серед можливих напрямів його подальшого розвитку виокремлено таке: приведення у відповідність до звичаєвих і договірних норм міжнародного митного права, розробка єдиного переліку правопорушень у митній сфері та єдиної системи санкцій за їх вчинення тощо.

Ключові слова: Європейський Союз, митне законодавство, митне право, митний союз, митні адміністрації, митний тариф, митний кодекс, міжнародні угоди.

Поставка проблеми. Розвиток процесів глобалізації торгівлі та регіональної економічної інтеграції, конвергенція національних митних систем і формування міжнародного митного права, а також потреба об'єднання зусиль представників міжнародного співтовариства для протидії загрозам існування людської цивілізації, зокрема міжнародному тероризму та поширенню COVID-19, протягом другої